ПСИХОДІАГНОСТИКА АГРЕСИВНОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДВОХ МЕТОДИК І МЕЖ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

***Юрченко А. М.**, Київський університет інтелектуальної власності та права*

DOI: 10.53672/ej.6.2026.05.06 Check for updates

Анотація. У тезах здійснено порівняльний аналіз опитувальника ворожості Басса – Дарки та опитувальника агресії Басса – Перрі, визначено їхні діагностичні можливості та межі застосування. Авторка порівнює методики за теоретичною основою, структурою субшкал, психометричними властивостями та обмеженнями, пов'язаними з використанням самозвіту. Зроблено висновок, що опитувальник Басса – Дарки доцільний для диференційованого аналізу прямих і прихованих форм агресії, тоді як опитувальник Басса – Перрі зручний для компактного оцінювання агресивності як особистісної риси, а жодна з методик не призначена для встановлення правових фактів чи прогнозування конкретних насильницьких дій.

Ключові слова: психодіагностика агресивності, опитувальник Басса – Дарки, опитувальник Басса – Перрі, ворожість, самозвіт

Постановка проблеми. Психодіагностика агресивності належить до найбільш затребуваних напрямів роботи практичного психолога. Від точності вимірювання агресивних тенденцій залежить якість прогнозу ризику насильства, обґрунтованість експертних висновків та ефективність корекційних програм. Водночас вибір конкретної методики не є нейтральним: різні інструменти спираються на різні теоретичні моделі агресивності, охоплюють різні її складники та мають неоднакові межі застосування. В українському діагностичному просторі найчастіше використовуються опитувальник Басса – Дарки та опитувальник Басса – Перрі.

Обидві методики мають спільне коріння, проте суттєво різняться за структурою, психометричними властивостями та придатністю для різних дослідницьких і практичних завдань. Ситуація ускладнюється тим, що в умовах воєнного стану потреба в надійному оцінюванні агресивності зросла, а україномовних валідованих інструментів досі бракує [1].

Мета. Провести порівняльний аналіз опитувальника Басса – Дарки та опитувальника Басса – Перрі, визначити їхні діагностичні можливості та окреслити межі застосування кожного з них.

Аналіз стану опрацювання питання. Опитувальник ворожості Басса – Дарки було створено у 1957 році для вимірювання різних форм агресивної поведінки. Він містить 75 тверджень і охоплює вісім субшкал: фізична агресія, вербальна агресія, непряма агресія, дратівливість, негативізм, образливість, підозрілість і почуття провини. На їх основі обчислюються два зведені індекси – агресивності та ворожості. О. Степанюк та О. Мельниченко підтвердили високу внутрішню узгодженість методики: коефіцієнт альфа Кронбаха для шкали агресивності становить 0,82–0,86, для шкали ворожості – 0,79–0,84 [2].

Опитувальник Басса – Перрі було розроблено у 1992 році як факторно вдосконалену версію попереднього інструменту. Він містить 29 тверджень, оцінюваних за п'ятибальною шкалою Лайкерта, та охоплює чотири субшкали: фізична агресія, вербальна агресія, гнів і ворожість. На відміну від опитувальника Басса – Дарки, цей інструмент дозволяє кількісно оцінити вираженість кожної складової агресивності як особистісної риси, а також обчислити загальний показник агресії [3].

І. Білюченко зазначає, що опитувальник Басса – Перрі виник як відповідь на критику попередньої методики, зокрема щодо надмірної кількості субшкал та недостатньої факторної чис-

тоти. Методика Басса – Перрі є особистісним тестовим інструментом, спрямованим на оцінювання агресивності як відносно стабільної характеристики [4]. Водночас обидві методики мають обмеження, пов'язані з використанням самозвіту, і не дають змоги прогнозувати конкретні поведінкові акти.

Попри наявність окремих досліджень, порівняльний аналіз діагностичних можливостей цих методик та визначення меж їх застосування залишається недостатньо опрацьованим.

Виклад основного матеріалу. Порівняльний аналіз доцільно проводити за кількома критеріями. Перший критерій – теоретична основа. Опитувальник Басса – Дарки спирається на розмежування агресії та ворожості як різних психологічних феноменів. Агресивність у цій моделі постає як схильність до дій, а ворожість – як негативне ставлення до інших. Опитувальник Басса – Перрі зберігає це розмежування, проте додає вимір гніву як емоційного компонента агресивності [3; 5].

Другий критерій – структура. Методика Басса – Дарки містить вісім субшкал, що дає змогу диференціювати прямі та приховані форми агресії. Це робить її корисною для якісного аналізу агресивних проявів. Опитувальник Басса – Перрі містить чотири субшкали, що відображають чотирифакторну структуру агресивності. І. Білюченко підкреслює, що перевага методики Басса – Дарки полягає в широкій апробації на вітчизняних вибірках і здатності диференціювати прямі агресивні реакції та приховані форми [4]. Водночас опитувальник Басса – Перрі є більш компактним і зручним для масових обстежень.

Третій критерій – психометричні властивості. О. Степанюк та О. Мельниченко підтвердили високу внутрішню узгодженість методики Басса – Дарки на українській вибірці [2]. Опитувальник Басса – Перрі має належні психометричні характеристики в оригінальній версії [3], а його факторну структуру перевіряли й у національних адаптаціях, зокрема на польській вибірці [6].

Четвертий критерій – межі застосування. Методика Басса – Дарки придатна для диференційованого аналізу форм агресії, зокрема в дослідженнях, де важливо розрізняти прямі й непрямі форми агресії та ворожість. Опитувальник Басса – Перрі доцільно використовувати для оцінювання агресивності як особистісної риси, зокрема в дослідженнях, де потрібен компактний інструмент із чіткою факторною структурою. Водночас жодна з методик не призначена для встановлення правових фактів або прогнозування конкретних насильницьких дій.

П'ятий критерій – обмеження. Обидві методики спираються на самозвіт, що створює ризик соціально бажаних відповідей. Результати самозвітних методик слід інтерпретувати з урахуванням контексту та доповнювати іншими джерелами даних. Крім того, опитувальник Басса – Перрі не має окремої шкали для вимірювання непрямої агресії, що обмежує його застосування в дослідженнях прихованих форм агресивної поведінки [3].

Висновки.

1. Опитувальник Басса – Дарки та опитувальник Басса – Перрі мають спільне теоретичне коріння, проте різняться за структурою, обсягом і психометричними властивостями. Методика Басса – Дарки містить вісім субшкал і дає змогу диференціювати прямі та приховані форми агресії, тоді як опитувальник Басса – Перрі охоплює чотири субшкали та дозволяє оцінити агресивність як особистісну рису [3; 5].

2. Обидві методики мають задовільні психометричні характеристики: внутрішню узгодженість методики Басса – Дарки підтверджено на українській вибірці [2], а психометричні властивості опитувальника Басса – Перрі – в оригінальному дослідженні та національних адаптаціях [3; 6].

3. Межі застосування методики Басса – Дарки пов'язані з її придатністю для диференційованого аналізу форм агресії. Опитувальник Басса – Перрі доцільно використовувати для компактного оцінювання агресивності як особистісної риси. Жодна з методик не призначена для встановлення правових фактів або прогнозування конкретних насильницьких дій [4].

4. Обмеження обох методик зумовлені використанням самозвіту, що створює ризик соціально бажаних відповідей. Результати слід інтерпретувати з урахуванням контексту та доповнювати іншими джерелами даних.

5. Перспективним напрямом подальших досліджень є валідизація та стандартизація обох методик на сучасних українських вибірках, зокрема в умовах воєнного стану, а також розроблення рекомендацій щодо вибору методики відповідно до дослідницьких і практичних завдань [1].

Список використаних джерел

1. Білюченко І. Ю. Агресивність як складний системний процес: теоретико-методологічні засади дослідження в юридичній психології : дис. … д-ра філософії : 053. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2025. 220 с.

2. Степанюк О. І., Мельниченко О. М. Психодіагностика агресивності підлітків: адаптація опитувальника Басса – Дарки. Практична психологія та соціальна робота. 2020. № 3. С. 45–52.

3. Buss A. H., Perry M. The Aggression Questionnaire. Journal of Personality and Social Psychology. 1992. Vol. 63, No. 3. P. 452–459. DOI: https://doi.org/10.1037/0022-3514.63.3.452

4. Білюченко І. Ю. Методики діагностики агресії: порівняльний аналіз. Вісник Національної академії внутрішніх справ. 2024. № 2. С. 88–95.

5. Buss A. H., Durkee A. An Inventory for Assessing Different Kinds of Hostility. Journal of Consulting Psychology. 1957. Vol. 21, No. 4. P. 343–349. DOI: https://doi.org/10.1037/h0046900

6. Aranowska E., Rytel J. Struktura czynnikowa Kwestionariusza Agresji Bussa i Perry'ego (BPQA) w populacji polskiej. Studia Psychologica: Theoria et praxis. 2012. T. 12, nr 2. S. 135–151.

Psychodiagnostics of Aggressiveness: A Comparative Analysis of Two Methods and the Limits of Their Application

Yurchenko A. M.

Abstract. The paper presents a comparative analysis of the Buss–Durkee Hostility Inventory and the Buss–Perry Aggression Questionnaire and identifies their diagnostic potential and limits of application. The author compares the methods by theoretical basis, subscale structure, psychometric properties and the limitations associated with self-report. It is concluded that the Buss–Durkee Inventory is suitable for a differentiated analysis of overt and covert forms of aggression, while the Buss–Perry Questionnaire is convenient for a compact assessment of aggressiveness as a personality trait, and neither instrument is intended to establish legal facts or predict specific violent acts.

Keywords: psychodiagnostics of aggressiveness, Buss–Durkee Inventory, Buss–Perry Aggression Questionnaire, hostility, self-report

Бібліографічний опис (ДСТУ 8302:2015): Юрченко А. М. Психодіагностика агресивності: порівняльний аналіз двох методик і меж їх застосування. Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці. 2026. Т. 11, № 5 (65). С. 46–48. DOI: https://doi.org/10.53672/ej.6.2026.05.06.